

Perception of Social Studies Teacher Candidates Regarding the Root Values: A Qualitative Study*

Sinem Çengel¹, Bahadır Kılcan²

¹ Gazi University, Graduate School of Educational Sciences, Ankara, Turkey

² Gazi University, Faculty of Education, Ankara, Turkey

ABSTRACT

In this study, it is aimed to determine how social studies teacher candidates perceive the root values (justice, patience, respect and love, responsibility, friendship, honesty, self-control, helpfulness and patriotism) in the Social Studies Curriculum (2018). In accordance with this purpose; the metaphors regarding the root values developed by teacher candidates and their drawings/cartoons them regarding the root values were examined. In the research conducted with in the qualitative research method, data collecting through metaphors for the root values and document analysis were used together. The study group of the research consists of 170 undergraduate students who are determined through purposeful sampling and who are studying social studies education at Gazi University in the spring term of 2018-2019 academic year. Content analysis were used in the analysis of the obtained data. According to the results obtained from the research; regardless of the grade, it is seen that most of the teacher candidates perceive the root values as the sine qua non elements forming the basic and that creates negativity in the absence. In addition, it was concluded that almost all of the teacher candidates perceive the root values at a positive level. It is seen that as the grade of the teacher candidates in the category of sine qua non rises, the number of the representatives decreases. Based on the results of the research, suggestions on dealing the subject of the root values in different ways were made.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 18.06.2020

Received in revised form: 14.07.2020

Accepted: 19.07.2020

Available online: 01.12.2020

Article Type: Standard Paper

Keywords: Social studies education, root values, qualitative study, metaphor

© 2020 JIETP All rights reserved

Extended Summary

1. Introduction

At the present time, we are witnessing many pleasing events and developments that concern humanity. However, these events and developments are still not a solution to some problems that may arise in the world. Such adverse conditions lead societies to search for remedies, and as a result, the importance of values that can stand against undesired problems such as conflict and unrest, comes to mind. Values are defined as belief if something is desirable or undesirable, as standards where actions are judged as good or desired, and as ideas that are valued in human life and touch them. Bringing young generations in values with such definitions can prevent undesired conditions and events that might be experienced in societies. In general, the values brought through educational

* This study was produced in a master's thesis called "Perception of Social Studies Teacher Candidates Regarding the Root Values: A Qualitative Study."

² Corresponding author's address: Gazi University, Gazi Faculty of Education, Ankara, Turkey

e-mail: bahadir@gazi.edu.tr

DOI: <https://doi.org/10.47157/jietp.754629>

institutions in a systematic and planned way, find their place in the curriculum of the courses in educational institutions. As is known, the curriculum is updated within the framework of necessities of the time, social needs and technological innovations. The curriculum in Turkey was also updated in 2018 within the framework of the justifications counted. When the updated curriculum is examined, it is seen that a new item consisting of ten values has been added to all programs under the name of root values. Determining the teacher candidates' perceptions about these added root values is important in terms of both providing information about how the root values are perceived by the educators and providing clues in teaching these values. From this point of view, the current study has been carried out to determine how teacher candidates who will be the practitioners of the social studies curriculum perceive the root values and their thoughts towards them.

2. Method

The study group of the research consists of 170 (117 girls - 53 boys) teacher candidates studying in Social Studies Department of Gazi University, Gazi Faculty of Education, during the spring semester of 2018-2019 academic year. In order to collect data in the research, the form of data collection through metaphors was used. While collecting the data, first of all, participants were provided with brief information about the purpose of the research and the form of data collection through metaphors was distributed to the participants. It was aimed to inform the participants about the research topic by reading the instruction on the form given about how the study would be performed. It took approximately 15 minutes to fill in the forms. Afterwards, the data was separated by class levels, and the metaphors created by the participants regarding the root values, their reasons and the pictures /comics drawn in line with those reasons and root values were reviewed with participation of an expert of the field. The data obtained in the study was analyzed in accordance with the content and metaphor analysis techniques (coding and extraction phase, sample metaphor image compilation phase, category development phase, validation and reliability phase, and the phase of data transfer to the computer environment).

3. Results and Discussion

According to the results of the research, 98 valid metaphors were determined out of 170 metaphors obtained from teacher candidates. Selected metaphors were addressed as 6 main categories at the first grade level (must have factor, negativity arises in the absence of it, creates a basic resource, expresses strength, requires integrity, needs attention), 7 main categories at the second grade level (combines, creates a basic resource, must-have, required, ubiquitous abundance, necessity, expresses belonging), 6 main categories at the third grade level (negativity arises in the absence of it must-have factor, creates a basic resource, expresses obscurity, provides benefit, expresses strength) and 4 main categories at the fourth grade level (creates a basic resource, negativity arises in the absence of it, guides, provides benefit, must have, required). All grade levels include 'creates basic resource' and 'must-have' perceptions. In addition to these categories, there is a category of "negativity arises in the absence of it" with high representation power at the first, third and fourth grade levels, while the "combines" category at the second grade level has high representation power. When the metaphors that social studies teacher candidates have for the root value concept are considered by ignoring their class levels, it is seen that they mostly develop such metaphors as "tree root, plane tree, foundation of building and water". In the categories created based on the metaphors developed, it is seen that most of teacher candidates perceive the root values as 'creates a basic resource', 'must-have and 'negativity arises in the absence of it'. These perceptions result from the structure of the values and the belief in it. Based on these results, it can be suggested that teacher candidates studying in the department of social studies are to be informed about root values. In addition, the research was carried out on the basis of qualitative research. Based on the quantitative method on root values, it is recommended to conduct studies that will cover both social studies education and other departments.

Kök Değerlere İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Algıları: Nitel Bir Araştırma*

Sinem Çengel¹, Bahadır Kılcan²

¹ Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, Türkiye

² Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Ankara, Türkiye

ÖZ

Bu çalışmada, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında (2018) yer alan kök değerleri (adalet, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, dostluk, dürüstlük, öz denetim, yardımseverlik ve vatanseverlik) sosyal bilgiler öğretmen adaylarının nasıl algıladıklarını belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda; öğretmen adaylarının kök değerlere ilişkin geliştirdikleri metaforlar ve çizdikleri resim/karikatürler incelenmiştir. Nitel araştırma yönteminde gerçekleştirilen çalışmada kök değerlere yönelik mecazlar yoluyla veri toplama ve doküman analizi birlikte kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu amaçlı örneklem yoluyla belirlenen 2018-2019 eğitim öğretim yılı bahar döneminde Gazi Üniversitesinde eğitim gören 170 sosyal bilgiler eğitimi lisans öğrencisi oluşturmaktadır. Elde edilen verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; sınıf farkı gözetilmeksizin öğretmen adaylarının çoğunun kök değerleri olmazsa olmaz unsur, temel oluşturan ve eksikliğinde olumsuzluk oluşturan olarak algıladıkları görülmektedir. Bunun yanı sıra öğretmen adaylarının tamamına yakınının kök değerleri olumlu düzeyde algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Olmazsa olmaz unsur kategorisindeki öğretmen adaylarının sınıf düzeyi yükseldikçe temsil sayısının azaldığı görülmektedir. Araştırma sonuçlarına dayalı olarak kök değer konusunun farklı şekillerde ele alınmasına yönelik önerilerde bulunulmuştur.

MAKALE BİLGİ

Makale Tarihi:

Alındı: 18.06.2020

Düzeltilmiş hali alındı: 14.07.2020

Kabul edildi: 19.07.2020

Çevrimiçi yayınlandı: 01.12.2020

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler eğitimi, kök değerler, nitel araştırma, metafor

© 2020 JIETP Tüm hakları saklıdır

1. Giriş

Günümüzde dünya üzerinde meydana gelen birçok olumlu gelişmeye rağmen bazı toplumlarda ortaya çıkan olumsuzluklar engellenememektedir. Maddî bakımdan refaha ulaşan bireylerin manevi açıdan bir takım olumsuzluklar yaşaması, devletleri, bu olumsuzlukların ortadan kaldırılmasına yönelik arayışlara yöneltmektedir. Bu açıdan, böyle problemlerle karşılaşan tüm toplumlar sorunlarına çare aramakta ve bu amaçla bireylerine geçmiş değerleriyle kültürel ortaklık sunan evrensel değerleri aktarma çabası göstermektedirler (Kurtoğlu, 2019, s. 59).

Değerler, bir şeyin istenilebilir veya istenilemez olduğuna yönelik inanç (Güngör, 1993, s. 18), eylemlerin iyi ya da arzu edilen şeklinde yargılandığı standartlar (Halstead ve Taylor, 2000) ve insan hayatında kıymet verilen, insan hayatına dokunan fikirler şeklinde (Doğanay, 2007, s. 258) tanımlanmaktadır. Değerlerin hem kişisel kazanım yönünü hem de toplumsal yönünü vurgulayan bu tanımlamalar, değerlerin kişisel boyutunda güdü, karar verme, tutum, inanç ve ihtiyaç gibi kavramların olduğunu vurgularken, toplumsal yönünde ise toplum tarafından kabul gören en iyi, en doğru ve en yararlı olarak kabul edilen öğelerin varlığını işaret etmektedir (Akbaş, 2004, s. 44).

Bireylerin hayatlarındaki olaylara yönelik olarak verdikleri kararlar ve hükümler yukarıda bahsedilen değerlerin kaynağını oluşturmaktadır. Bireylerin hem duyu organları ile aldıkları hem de mantıksal ve sezgisel olarak anlamlandırdıkları değerler, başta aile olmakla birlikte yakın ve uzak çevre de dâhil olmak üzere (Aral, 2008, s. 9; Tarhan, 2013, s. 24) eğitim kurumları aracılığı ile de kazandırılmaktadır.

Eğitim kurumları aracılığı ile kazandırılmak istenen değerler ya belli bir program dâhilinde değer

* Çalışma "Kök Değerlere İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Algıları: Nitel Bir Araştırma" adlı yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir.

²Sorumlu yazar adres:Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Ankara, Türkiye

e-mail: bahadir@gazi.edu.tr

DOI: <https://doi.org/10.47157/jietp.754629>

eğitim yaklaşımları ile planlı bir şekilde yapılmakta ya da örtük olarak gerçekleştirilmektedir. Öğretim programları aracılığı ile yapılan değerlerin kazandırılmasında, elbette öğretimi yapılan derslerin programlarının payı büyük öneme sahiptir. Ve derslerin öğretim programları, çağın gereklilikleri ve değişimleri, toplumun ihtiyaçları ve beklentileri doğrultusunda yenilenmektedir. Yenilenen bu programlarda haliyle değerler de değişime uğramaktadır. Çünkü Schwartz ve Bilsky'ye göre değerler değişime açık yapılardır (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000; Karakaya, 2007; Yalar, 2010). Toplumsal huzur ve bütünlüğün sağlanması ve devam ettirilebilmesi değişime açık olan ve değişebilen değerlerin yeni nesillere sağlıklı bir şekilde kazandırılması ve kazandırılan değerlerin davranışa dönüştürülebilmesi ile mümkündür (Hökelekli, 2010, s. 7).

Bu bağlamda Türkiye'de çağın gereklilikleri ve değişimleri, toplumun ihtiyaçları ve beklentileri doğrultusunda öğretim programları 2018 yılında yenilenmiştir. Yenilenen öğretim programlarının giriş kısmında değerler eğitimi ile ilgili "Değerlerimiz" adı altında ayrı bir başlık bulunmakta ve bu başlık altında tüm programlarda ortak olarak yer alan on tane kök değerden bahsedilmektedir. Bu değerlerin değer eğitimi aşamasında tek başlarına olduğu gibi ilişkili bulunan alan değerleriyle ve diğer kök değerlerle beraber aktarılması (MEB, 2018, s. 4) hedeflenmiştir. Bu hedefe ulaşmak için eğitim kurumlarındaki en önemli faktör öğretmendir. Çünkü öğretmenin değerler eğitim faaliyetine katılım ve istek düzeyi değerlerin kazandırılmasını doğrudan etkilemektedir. Bu konu 2010 yılında gerçekleştirilen 18. Milli Eğitim Şurasındaki önemli konu başlıklarından birisini oluşturmuştur. Şura kararlarında, okulların görevlerinden birisinin de değerler eğitimi olduğu vurgulanmış ve bu konuda öğretmenlerin yeterlik seviyelerinin artırılması ve materyal geliştirme düzeylerinin geliştirilmesine ilişkin bir dizi önemli noktaların altı çizilmiştir (Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2010).

Öğretmenler değer kazandırma aşamasında pek çok yaklaşım, strateji, yöntem ve materyalden yararlanabilir. Bunlara arasında biyografiler, hikâyeler ve tarihî kahramanlar, önemli hadiselerin gerçekleştiği yerlere düzenlenen geziler, kanıt ve kişilere dayanan sözlü tarih çalışmaları ve güncel olaylar, filmler, belgeseller (Aladağ, 2009, s. 21; Yel ve Aladağ, 2015, s. 128; Yeşil ve Aydın, 2007, s. 77) gibi argümanları saymak mümkündür. Ancak öğretmenlerin sahip olduğu değerler ve bunlara yönelik alguları, onların düşüncelerini, mesleki yeterliklerini ve kullandıkları öğretim stratejilerini, stillerini, yöntemlerini (Balci ve Yelken, 2010, s. 82) ve derste kullanacakları argümanları etkilemektedir. Bunun yanında öğretmenlerin sadece okullarda değil aynı zamanda sosyal hayatta gerçekleştirdikleri eylemleriyle de öğrencilere model oldukları ve okullarda eğitim-öğretim etkinliklerinde bulunurken sahip oldukları bilgi ve yeterliklerinin yanı sıra değerlere yönelik düşüncelerini de öğrencilere yansıttıkları düşünüldüğünde, öğretim sürecinde öğretmenlerin sahip oldukları değerlerin önemi ortaya çıkmaktadır (Aktepe ve Yel, 2009, s. 608). Bu bağlamda tüm öğretim programları gibi yenilenen ve 2005 öğretim programları arasında olduğu gibi 2018 yılı öğretim programları arasında da değerler eğitimi noktasında başat rol üstlenmiş olan sosyal bilgiler öğretim programının uygulayıcıları olacak öğretmen adaylarının kök değerleri nasıl algılandıkları ve onlara yönelik düşüncelerini belirlemek, bu değerlerin hangi doğrultuda, nasıl kazandırılacağını göstermesi açısından önem taşımaktadır.

2. Yöntem

2.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi 2018-2019 eğitim öğretim yılı bahar döneminde Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalında öğrenim görmekte olan birinci sınıf düzeyinde 43 (32 kız – 11 erkek), ikinci sınıf düzeyinde 59 (46 kız - 13 erkek), üçüncü sınıf düzeyinde 47 (24 kız – 23 erkek) ve dördüncü sınıf düzeyinde 21 (15 kız – 6 erkek) toplamda ise 170 (117 kız – 53 erkek) öğretmen adayından oluşmaktadır. Çalışma grubunun oluşturulmasında amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme kullanılmıştır. Araştırmanın kolay ulaşılabilirliği araştırmacının (1. araştırmacı) yüksek lisans eğitimini uygulama yapılan üniversitede tamamlamış olmasıyla açıklanabilir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla iki farklı veri toplama aracı kullanılmıştır. Bunlardan birincisi mecazlar yoluyla veri toplama formudur. Form, katılımcıların kök değerlere yükledikleri anlamlara ilişkin metaforları belirlemek amacıyla çeşitli araştırmacılar (Saban, 2009; Kılcan, 2013; 2016; Kurtoğlu, 2019) tarafından da kullanılan mecazlar yoluyla veri toplamaya imkan tanımaktadır. İkinci olarak ise katılımcıların kök değerler ile ilgili geliştirdikleri metaforlara ilişkin çizdikleri resim/karikatürlerden oluşan dokümanlar kullanılmıştır.

2.3. Verilerin Toplanması

Bu aşamada ilk olarak katılımcılara araştırmanın yapılma amacı hakkında kısa bilgiler sunulmuş ve mecazlar yoluyla veri toplama formu katılımcılara dağıtılmıştır. Çalışmanın nasıl yapılacağı hakkında, verilen formda yer alan yönerge okunarak katılımcıların araştırma konusu hakkında bilgilenmeleri amaçlanmıştır. Formların doldurulması yaklaşık olarak 15 dakikada sürmüştür. Sonrasında veriler sınıf düzeylerine göre ayrılarak, katılımcıların kök değerlere ilişkin oluşturdukları metaforlar, gerekçeleri ve o gerekçe ve kök değere uygun olarak çizdikleri resim/karikatürler bir alan uzmanı (2. araştırmacı) eşliğinde gözden geçirilmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler metafor analizi ve içerik analizi yöntemine uygun olarak analiz edilmiştir. Katılımcıların geliştirdikleri metaforların analizi Saban'dan (2009) yararlanılarak beş aşamada gerçekleştirilmiştir. Bu aşamalarda sırasıyla elde edilen verilerden tamamen boş bırakılan, metafor bulunmasına rağmen gerekçesi bulunmayan ya da gerekçenin savunduğu ancak metaforu belirtilmeyen formlar elenerek araştırma kapsamından çıkarılmıştır. Böylelikle 72 form araştırma kapsamı dışında tutulmuştur. Sonrasında üretilen metaforlar tekrar gözden geçirilerek her metaforunda benzeyen, benzetilen ve benzeyen benzetilen arasındaki bağıntı analiz edilmiş ve zayıf yapıli zihinsel imgeleri içeren formlarının ayıklanmasından sonra toplam 98 adet geçerli metafor elde edilmiştir. Daha sonra, oluşturulan metafor verilerinin gerekçesinden yola çıkarak derlenen metafor formları araştırmacıların fikir birliğine (Miles ve Huberman, 1994, Görüş Birliği/Görüş Birliği+Görüş Ayrılığı = %93) dayanarak birinci sınıf düzeyinde 6, ikinci sınıf düzeyinde 7, üçüncü sınıf düzeyinde 6 ve dördüncü sınıf düzeyinde 5 kategori altına yerleştirilmiştir. Son olarak ise elde edilen veri setinin son halinde bulunan veriler, bilgisayar ortamına aktarılarak buldukları kategoriye temsil eden katılımcıların sayısı (f) ve yüzdesi (%) hesaplanmıştır. Geliştirilen metafor gerekçelerine ait aynen alıntılarının sunulmasında ise katılımcılara ait kodlamalar (1.Sınıf, 3), (2.Sınıf, 8), (3.Sınıf, 12) ve (4.Sınıf, 16) kullanılmıştır. Verilen ifadelerin ardından o katılımcı tarafından çizilen resim/karikatürler, hem katılımcının ürettiği metaforu hem de bu metafora ait gerekçeyi desteklemesi açısından bulgular kısmına yerleştirilmiştir.

3. Bulgular ve Yorum

Katılımcıların oluşturdukları metaforlar sınıf düzeylerine göre ayrılarak kategori haline getirilmiş ve ayrı başlıklar altında ele alınarak tablolarla yorumlanmıştır. Her bir katılımcıya ait verilen kod bilgisiyle beraber, katılımcının geliştirdiği metaforlara ait gerekçe örnekleri de tablolardan sonra gelecek şekilde sunulmuştur.

3.1. Birinci sınıf düzeyindeki katılımcıların kök değerlere ilişkin bulguları

Birinci sınıf düzeyine ait geliştirilen metafor ve kategoriler ele alınırken katılımcıların geliştirdikleri metafora ait gerekçelerine ve çizmiş oldukları resim/karikatürlere yer verilmiştir.

Tablo 1. Birinci sınıf düzeyindeki katılımcıların kök değerlere ilişkin ürettikleri metaforlar (mecazlar)

Sıra No	Metafor	f	%	Sıra No	Metafor	f	%
1	Ağaç	1	4	12	İskelet sistemi	1	4
2	Ağaç kökü	2	8	13	Kalp ve beyin	1	4
3	Altın	1	4	14	Kullanma kılavuzu	1	4
4	Bal peteği	1	4	15	Oksijen	1	4
5	Binanın temeli	2	8	16	Papatya yaprağı	1	4
6	Bitki	1	4	17	Parmak	1	4
7	Çark parçası	1	4	18	Su	1	4
8	Çelik ve taş	1	4	19	Toprak	1	4
9	Çınar	2	8	20	Vitamin	1	4
10	Denge ipi üzerinde yürüyen adam	1	4	21	Vücut uzuvları	1	4
11	Güneş	1	4	22	Yapbozun eksik parçası	1	4
					Toplam	25	100

Tablo 1 incelendiğinde, birinci sınıf düzeyindeki katılımcılar 'kök değerler' kavramına yönelik 25 adet metafor geliştirdikleri görülmektedir. Kök değerler kavramına ilişkin en fazla 'ağaç kökü' (f:2), 'binanın temeli' (f:2) ve 'çınar' (f:2) metaforları geliştirilmiştir.

Tablo 2. Birinci sınıf düzeyindeki katılımcıların "kök değerler" kavramına yönelik sahip oldukları metafor kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Olmazsa olmaz unsur	Binanın temeli, Kalp ve beyin, Parmak, Su, Vitamin, Vücudun uzuvları	6	7
2	Eksikliğinde olumsuzluk oluşturan	Çark parçası, Denge ipinde yürüyen adam, Güneş, Kullanma kılavuzu, Yapbozun eksik parçası	5	5
3	Temel kaynak oluşturan	Ağaç kökü, İskelet sistemi, Oksijen, Toprak	4	5
4	Dayanıklılık ifade eden	Altın, Çelik ve taş, Çınar	3	4
5	Bütünlük gerektiren	Bal peteği, Papatya yaprakları	2	2
6	Önem verilmesi gereken	Ağaç, Bitki	2	2

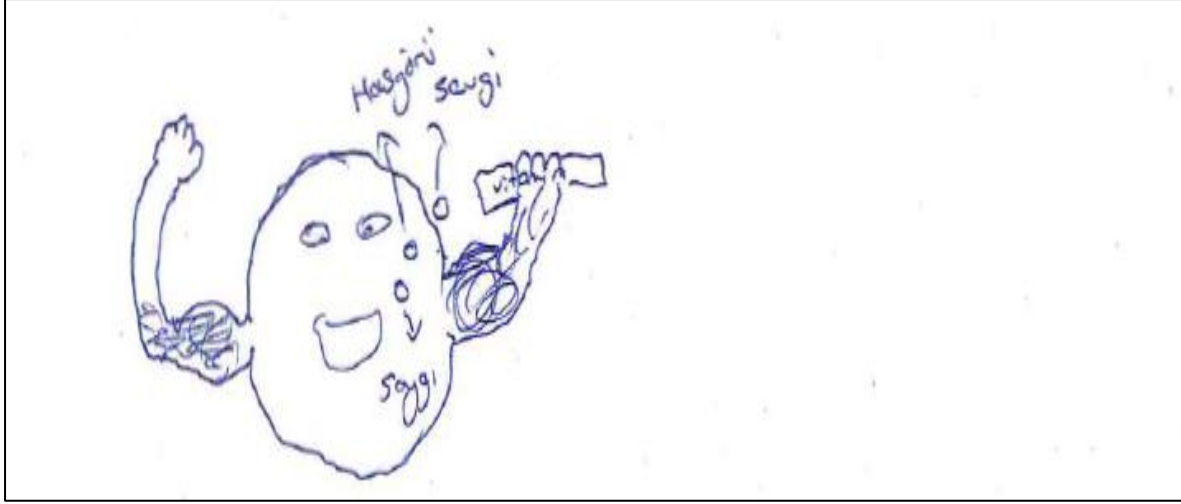
Tablo 2'de de görüldüğü üzere katılımcıların "kök değer" kavramına yönelik geliştirdikleri metaforlar 5 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Bunlar, "olmazsa olmaz unsur, eksikliğinde olumsuzluk oluşturan, temel kaynak oluşturan, dayanıklılık ifade eden, bütünlük gerektiren ve önem verilmesi gereken" kategorileridir.

Kategori 1- Olmazsa Olmaz Unsur: Bu kategori altında 6 metafor ve 7 katılımcının ürettiği görülmektedir. Aşağıda katılımcıların "Olmazsa Olmaz Unsur" kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

'Kök değer su gibidir. Çünkü olmadan yaşayamayız.' (1. Sınıf, 6)

'Kök değerler kalp ve beyin gibidir. Çünkü onlar olmadan yaşam da olmuyor.' (1. Sınıf, 34)

'Kök değerler vitamin gibidir. Çünkü nasıl ki bir vücut vitaminsiz ayakta duramaz dünya da kök değerler olmadan yok olmanın eşiğine gelebilir.' (1 Sınıf, 43)

Görsel 1. (1. Sınıf, 43) kodlu katılımcıya ait resim/karikatür

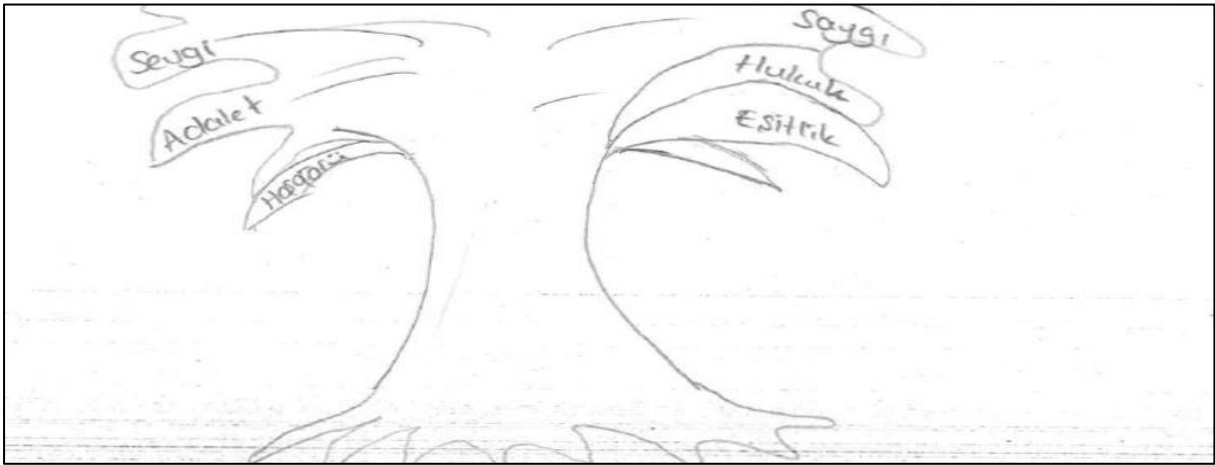
Kategori 2- Eksikliğinde Olumsuzluk Oluşan: Bu kategori altında 5 metafor ve 5 katılımcının ürettiği görülmektedir. Aşağıda katılımcıların “Eksikliğinde Olumsuzluk Oluşan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

‘Kök değerler çark parçası gibidir. Çünkü kök değerler düzenin sağlıklı işleyebilmesi için vazgeçilmez unsurdur. Eğer bu çarkın en küçük parçası bile zarar görürse büyük sistem işler gibi görünse de işleyemez hale gelir ve sistem durmak zorunda kalır.’ (1. Sınıf, 17)

Kategori 3- Temel Kaynak Oluşturan: Bu kategori altında 4 metafor ve 5 katılımcının ürettiği görülmektedir. Aşağıda katılımcıların “Temel Kaynak Oluşturan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

‘Kök değerler iskelet sistemi gibidir. Çünkü kök değerler iskelet gibi insanları ve toplumları onların değer ve normlarıyla birlikte ayakta tutar. Toplumların ayakta kalmasını sağlar.’ (1. Sınıf, 10)

‘Kök değerler ağaç kökü gibidir. Çünkü ağacı ayakta tutan onun kökleridir. Kökleri ağacın ayakta durmasını sağlar. Kök değerlerin de böyle olduğunu düşünüyorum. Değerleri ayakta tutan, onun yıkılmasını engelleyen de kök değerlerdir.’ (1 Sınıf, 28)

Görsel 2. (1. Sınıf, 28) kodlu katılımcıya ait resim/karikatür

Kategori 4- Dayanıklılık İfade Eden: Bu kategori altında 3 metafor ve 4 katılımcının ürettiği görülmektedir. Aşağıda katılımcıların “Dayanıklılık İfade Eden” kategorisini oluşturan metaforları

neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

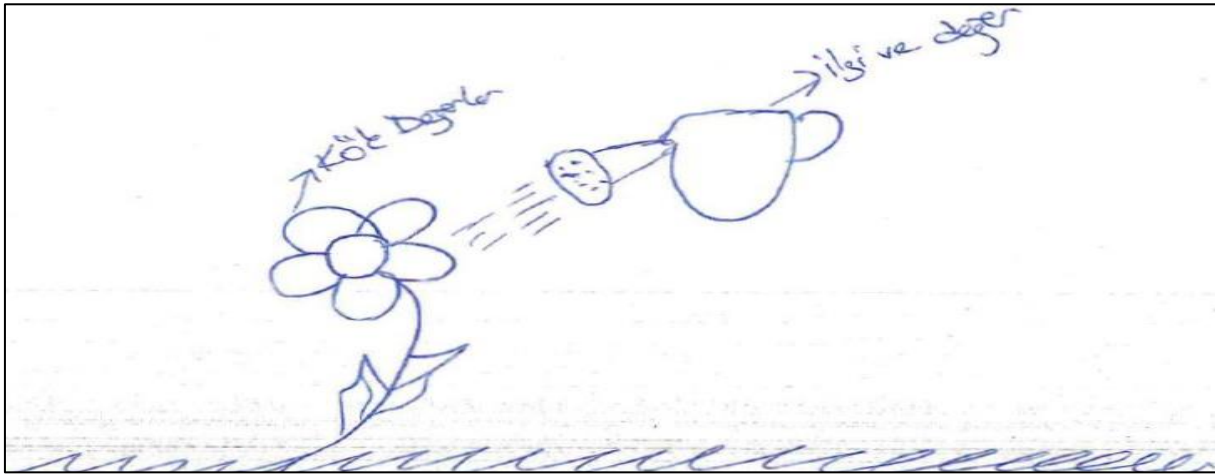
'Kök değerler çelik ve taş gibidir. Çünkü her zaman gücünü korur ve devamlılığını bir şekilde sürdürür.' (1. Sınıf, 38)

Kategori 5- Bütünlük Gerektiren: Bu kategori altında 2 metafor ve 2 katılımcının ürettiği görülmektedir. Aşağıda katılımcıların "Bütünlük Gerektiren" kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

'Kök değerler bal peteği gibidir. Çünkü hepsi birbirine bağlıdır. Biri olmadan diğeri anlamsız olur.' (1. Sınıf, 18)

Kategori 6: Önem Verilmesi Gereken: Bu kategori altında 2 metafor ve 2 katılımcının ürettiği görülmektedir. Aşağıda katılımcıların "Önem Verilmesi Gereken" kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

'Kök değerler bitki gibidir. Çünkü bitkiyi sulamazsanız büyümez aynı şekilde kök değerlere de ilgi ve alaka göstererek beslemek gerekir.' (1. Sınıf, 19)

Görsel 3. (1. Sınıf, 19) kodlu katılımcıya ait resim/karikatür

3.2. İkinci sınıf düzeyindeki katılımcıların kök değerlere ilişkin bulguları

İkinci sınıf düzeyine ait geliştirilen metafor ve kategoriler ele alınırken katılımcıların geliştirdikleri metafora ait gerekçelerine ve çizmiş oldukları resim/karikatürlere yer verilmiştir.

Tablo 3. İkinci sınıf düzeyindeki katılımcıların kök değerlere ilişkin ürettikleri metaforlar (mecazlar)

Sıra No	Metafor	f	%	Sıra No	Metafor	f	%
1	Adalet	1	3,03	14	Elma çekirdeği	1	3,03
2	Ağaç kökü	4	12,12	15	Güneş	1	3,03
3	Aile	1	3,03	16	Güneş ışığı	1	3,03
4	Anne	1	3,03	17	Meyve çekirdeği	1	3,03
5	Bayram	1	3,03	18	Milliyet	1	3,03
6	Binanın kolonları	1	3,03	19	Oksijen	1	3,03
7	Binanın temeli	2	6,06	20	Sarmaşık	1	3,03
8	Çamaşır suyu	1	3,03	21	Sinir hücreleri	1	3,03
9	Çarklar	1	3,03	22	Su	2	6,06
10	Çıkmayan mürekkep	1	3,03	23	Toka	1	3,03
11	Çınar ağacı	4	12,12	24	Yağmur damlaları	1	3,03
12	Ekmek	1	3,03	25	Zaman makinesi	1	3,03
13	El öpmek	1	3,03				
					Toplam	33	100

Tablo 3 incelendiğinde, ikinci sınıf düzeyindeki katılımcılar 'kök değerler' kavramına yönelik 33 adet metafor geliştirmişlerdir. Kök değerler kavramına ilişkin en fazla 'ağaç kökü' (f:4), 'binanın temeli' (f:2), 'çınar ağacı' (f:4) ve 'su' (f:2) metaforları geliştirilmiştir.

Tablo 4. İkinci sınıf düzeyindeki katılımcıların "kök değerler" kavramına yönelik sahip oldukları metafor kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Birleştiren	Bayram, Binaın temeli, Çınar ağacı, Sinir hücreleri, Toka, Zaman makinesi	6	7
2	Temel kaynak oluşturan	Ağaç kökü, Binaın kolonları, Çınar ağacı, Güneş ışığı, Su	5	7
3	Olmazsa olmaz olan	Ağaç kökü, Çamaşır suyu, Ekmek, Elma çekirdeği, Meyve çekirdeği, Oksijen	6	6
4	Gereksinim duyulan	Binaın temeli, Çarklar, Güneş, Su	4	4
5	Her yerde olan, çokluk	Adalet, Çınar ağacı, Sarmaşık, Yağmur damlaları	4	4
6	Zorunluluk	Aile, Çıkmayan mürekkep, El öpmek	3	3
7	Aidiyet ifade eden	Anne, Milliyet	2	2

Tablo 4'de de görüldüğü üzere katılımcıların "kök değer" kavramına yönelik geliştirdikleri metaforlar 7 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Bunlar, "birleştiren, temel kaynak oluşturan, olmazsa olmaz olan, gereksinim duyulan, her yerde olan çokluk, zorunluluk ve aidiyet ifade eden" kategorileridir.

Kategori 1- Birleştiren: Bu kategori altında 6 metafor ve 7 katılımcının ürettiği görülmektedir. Aşağıda katılımcıların "Birleştiren" kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

'Kök değerler sinir hücreleri gibidir. Çünkü sinir hücreleri nasıl her şeyi birbirine bağlıyorsa kök değerler de toplumu bir arada tutar.' (2. Sınıf, 10)

'Kök değerler toka gibidir. Çünkü tokanın saçı toplayıp tuttuğu gibi kök değerler de insanları toplayıp tutar.' (2. Sınıf, 23)

Kategori 2- Temel Kaynak Oluşturan: Bu kategori altında 5 metafor ve 7 katılımcının ürettiği görülmektedir. Aşağıda katılımcıların "Temel Kaynak Oluşturan" kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

'Kök değerler ağaç kökleri gibidir. Çünkü kök oluşur ve sonra onun etrafında şekillenir. Kök değerler de öyledir. Temelde onlar vardır. Ve diğerleri ona göre şekillenir.' (2. Sınıf, 31)

'Kök değerler binanın kolonları gibidir. Çünkü onlar temel değerlerdir. Diğer değerler kök değerlerin üzerine inşa edilir.' (2. Sınıf, 40)

Kategori 3- Olmazsa Olmaz Unsur: Bu kategori altında 6 metafor ve 6 katılımcının ürettiği görülmektedir. Aşağıda katılımcıların "Olmazsa Olmaz Unsur" kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

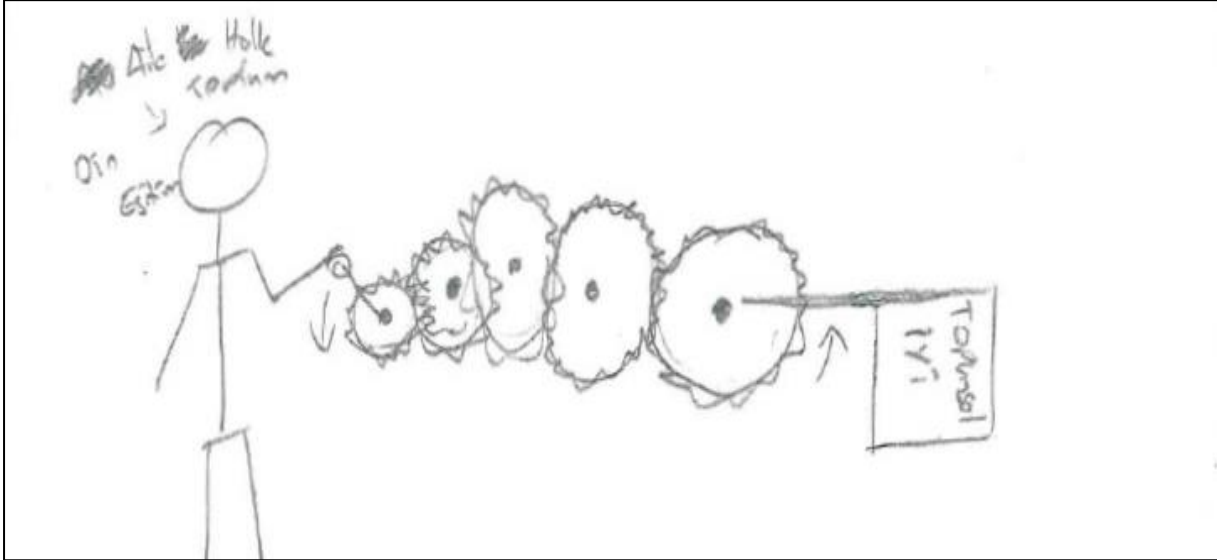
'Kök değerler meyvenin çekirdeği gibidir. Çünkü öğrenciyi bir meyveye benzetecek olursak olgunlaşmakta olan meyve çekirdeği olmadan oluşamaz. Burada çekirdek kök değerlerdir. Çekirdek ne kadar sağlam olursa oluşan meyve de sağlam olur. Öğrenci bu bağlamda nitelik kazanır.' (2. Sınıf, 16)

'Kök değerler oksijen gibidir. Çünkü hayatın vazgeçilmezidir.' (2. Sınıf, 43)

Kategori 4- Gereksinim Duyulan: Bu kategori altında 4 metafor ve 4 katılımcının ürettiği görülmektedir. Aşağıda katılımcıların “Gereksinim Duyulan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

‘Kök değerler su gibidir. Çünkü her insan için bir ihtiyaçtır.’ (2. Sınıf, 42)

‘Kök değerler çarklar gibidir. Çünkü makinenin düzgün işlemesi ve hatasız çalışması için çarklara toplumun ise kök değerlere ihtiyacı vardır.’ (2. Sınıf, 50)

Görsel 4. (2. Sınıf, 50) kodlu katılımcıya ait resim/karikatür

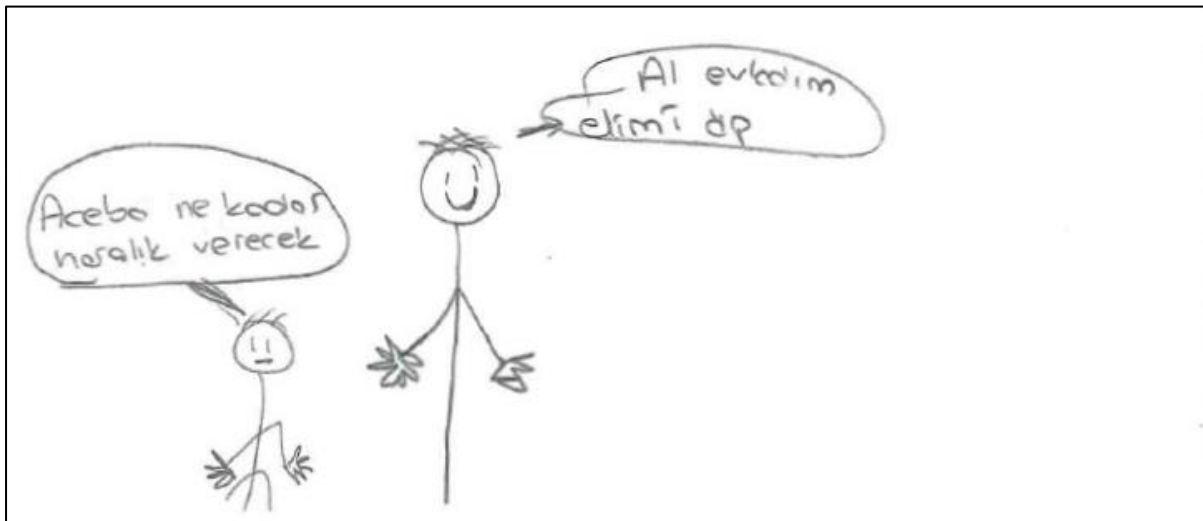
Kategori 5- Her Yerde Olan, Çokluk: Bu kategori altında 4 metafor ve 4 katılımcının ürettiği görülmektedir. Aşağıda katılımcıların “Her Yerde Olan, Çokluk” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

‘Kök değerler sarmaşık gibidir. Çünkü Nereden başladığı nereye doğru gittiği belli değildir. Ama bakınca her yerde görünürler.’ (2. Sınıf, 35)

‘Kök değerler yağmur damlaları gibidir. Çünkü kök değerler milli ve manevi olmak üzere birden fazla değerlere sahibiz. O yüzden bize ait olan değerleri yağmur damlaları kadar sayılamayacak kadar çok olduğu için yağmur damlalarına benzettim.’ (2. Sınıf, 47)

Kategori 6- Zorunluluk: Bu kategori altında 3 metafor ve 3 katılımcının ürettiği görülmektedir. Aşağıda katılımcıların “Zorunluluk” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

‘Kök değerler el öpmek gibidir. Çünkü sevmesek de yapmak mecburiyetinde kalıyoruz.’ (2. Sınıf, 19)

Görsel 5. (2. Sınıf, 19) kodlu katılımcıya ait resim/karikatür

Kategori 7- Aidiyet İfade Eden: Bu kategori altında 2 metafor ve 2 katılımcının ürettiği görülmektedir. Aşağıda katılımcıların “Aidiyet İfade Eden” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

‘Kök değerler anne gibidir. Çünkü, doğduğumuz zamandan beri bizimledir, ona sıkı sıkıya bağlanırsınız ve değer veririz.’ (2. Sınıf, 21)

3.3. Üçüncü sınıf düzeyindeki katılımcıların kök değerlere ilişkin bulguları

Üçüncü sınıf düzeyine ait geliştirilen metafor ve kategoriler ele alınırken katılımcıların geliştirdikleri metafora ait gerekçelerine ve çizmiş oldukları resim/karikatürlere yer verilmiştir.

Tablo 5. Üçüncü sınıf düzeyindeki katılımcıların kök değerlere ilişkin ürettikleri metaforlar (mecazlar)

Sıra No	Metafor	f	%	Sıra No	Metafor	f	%
1	Ağaç	1	3,84	12	Maya	1	3,84
2	Aile düzeni	1	3,84	13	Pusula	1	3,84
3	Anne sütü	1	3,84	14	Saat çarkı	1	3,84
4	Binanın kirişleri	1	3,84	15	Sabun	1	3,84
5	Can suyu	1	3,84	16	Su	1	3,84
6	Çınar ağacı	3	11,52	17	Şemsiye	1	3,84
7	Çiçek özü	1	3,84	18	Tahta	1	3,84
8	Güneş	3	11,52	19	Van gölü canavarı	1	3,84
9	Japonca	1	3,84	20	Vücudun organları	1	3,84
10	Kök	2	7,68	21	Yolda olmak	1	3,84
11	Makine	1	3,84				
					Toplam	26	100

Tablo 5 incelendiğinde, üçüncü sınıf düzeyindeki katılımcıların ‘kök değerler’ kavramına yönelik 26 adet metafor geliştirmişlerdir. Kök değerler kavramına ilişkin en fazla ‘güneş’ (f:3), ‘çınar ağacı’ (f:3) ve ‘kök’ (f:2) metaforları geliştirilmiştir.

Tablo 6. Üçüncü sınıf düzeyindeki katılımcıların “kök değerler” kavramına yönelik sahip oldukları metafor kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Eksikliğinde olumsuzluk oluşturan	Aile düzeni, Ana sütü, Binanın kirişleri, Güneş, Makine, Pusula, Saat çarkı, Sabun	8	8
2	Olmazsa olmaz unsur	Can suyu, Çınar ağacı, Çiçek özü, Güneş, Kök, Su	6	6
3	Temel kaynak oluşturan	Çınar ağacı, Kök, Maya, Vücudun organları	4	4
4	Bilinmezlik ifade eden	Japonca, Van Gölü canavarı, Yolda olmak	3	3
5	Fayda sağlayan	Güneş, Şemsiye, Tahta	3	3
6	Dayanıklılık ifade eden	Ağaç, Çınar ağacı	2	2

Tablo 6’da da görüldüğü üzere katılımcıların “kök değer” kavramına yönelik geliştirdikleri metaforlar 6 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Bunlar, “eksikliğinde olumsuzluk oluşturan, olmazsa olmaz unsur, temel kaynak oluşturan, bilinmezlik ifade eden, fayda sağlayan ve dayanıklılık ifade eden” kategorileridir.

Kategori 1- Eksikliğinde Olumsuzluk Oluşan: Bu kategori altında 8 metafor ve 8 katılımcının ürettiği görülmektedir. Aşağıda katılımcıların “Eksikliğinde Olumsuzluk Oluşan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

‘Kök değerler güneş gibidir. Çünkü güneş ışınları eksik olduğu zaman zararlıdır. Kök değerler de eksik olduğu zaman insanlar da topluma zarar verir.’ (3. Sınıf, 23)

‘Kök değerler ana sütü gibidir. Çünkü nasıl ana sütü içmemiş bir bebek gelişimde sıkıntı yaşıyorsa kök değerleri almamış, benimsememiş bir öğrenci de gelişmez.’ (3. Sınıf, 29)

‘Kök değerler pusula gibidir. Çünkü bu değerleri kazanamayan kişinin yolu doğru olmayabilir.’ (3. Sınıf, 39)

Kategori 2- Olmazsa Olmaz Unsur: Bu kategori altında 6 metafor ve 6 katılımcının ürettiği görülmektedir. Aşağıda katılımcıların “Olmazsa Olmaz Unsur” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

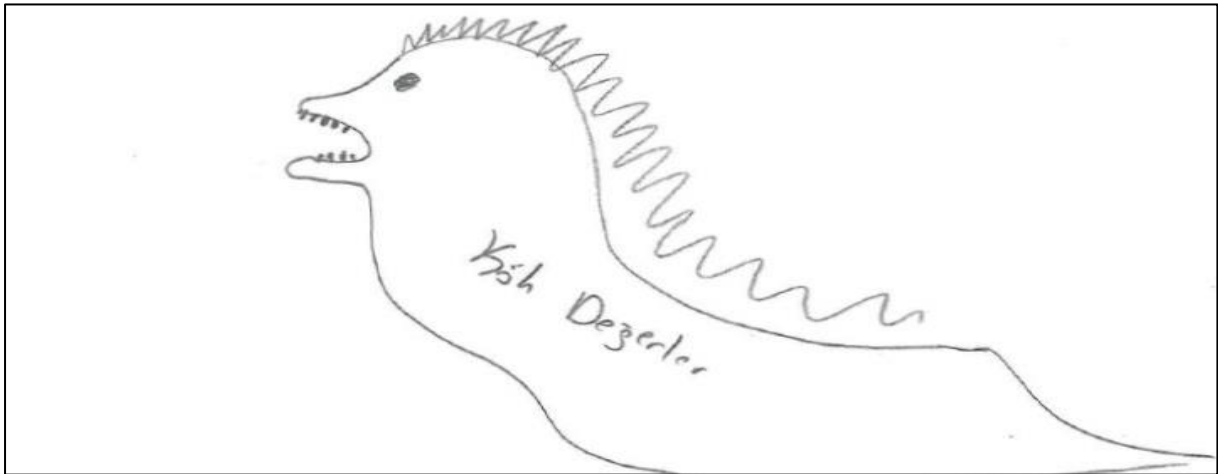
‘Kök değerler can suyu gibidir. Çünkü nasıl ektiğimiz tohum ya da ağaç can suyu olmadan yetişemezse öğrenciler de kök değerler olmadan doğru şekilde yetişemezler.’ (3. Sınıf, 6)

‘Kök değerler çiçek özü gibidir. Çünkü arı yaşamak için ve bal yapmak için çiçek özüne ihtiyaç duyuyorsa ülkeler de bu kök değerlere ihtiyaç duyarlar.’ (3. Sınıf, 19)

Kategori 3- Temel Kaynak Oluşturan: Bu kategori altında 4 metafor ve 4 katılımcının ürettiği görülmektedir. Aşağıda katılımcıların “Temel Kaynak Oluşturan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

‘Kök değerler kök gibidir. Çünkü kök ağacı ayakta tuttuğu gibi toplumu da kök değerler ayakta tutar.’ (3. Sınıf, 44)

Kategori 4- Bilinmezlik İfade Eden: Bu kategori altında 3 metafor ve 3 katılımcının ürettiği görülmektedir. Aşağıda katılımcıların “Bilinmezlik İfade Eden” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

‘Kök değerler Van gölü canavarı gibidir. Çünkü ikisi de var gibidir ama yoktur.’ (3. Sınıf, 46)

Görsel 6. (3. Sınıf, 46) kodlu katılımcıya ait resim/karikatür

Kategori 5- Fayda Sağlayan: Bu kategori altında 3 metafor ve 3 katılımcının ürettiği görülmektedir. Aşağıda katılımcıların “Fayda Sağlayan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir. ‘Kök değerler güneş gibidir. Çünkü dünyayı besler ısıtır. Kök değerler de insanoğlunu besler, birlik beraberliği sağlar.’ (3. Sınıf, 21)

Görsel 7. (3. Sınıf, 21) kodlu katılımcıya ait resim/karikatür

Kategori 6- Dayanıklılık İfade Eden: Bu kategori altında 2 metafor ve 2 katılımcının ürettiği görülmektedir. Aşağıda katılımcıların “Dayanıklılık İfade Eden” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

‘Kök değerler çınar ağacı gibidir. Çünkü güçlüdür, köklüdür, derinlerden, geçmişten gelir. Sağlamdır.’(3. Sınıf, 12)

3.4. Dördüncü sınıf düzeyindeki katılımcıların kök değerlere ilişkin bulguları

Dördüncü sınıf düzeyine ait geliştirilen metafor ve kategoriler ele alınırken katılımcıların geliştirdikleri metafora ait gerekçelerine ve çizmiş oldukları resim/karikatürlere yer verilmiştir.

Tablo 7. Dördüncü sınıf düzeyindeki katılımcıların kök değerlere ilişkin ürettikleri metaforlar (mecazlar)

Sıra No	Metafor	f	%	Sıra No	Metafor	f	%
1	Ağaç kökü	2	14,28	7	Damar	1	7,14
2	Anne sütü	1	7,14	8	DNA	1	7,14
3	Aşı	1	7,14	9	Evin yapı taşı	1	7,14
4	Binanın kolonları	1	7,14	10	Güneş	1	7,14
5	Binanın temeli	1	7,14	11	Maslow’ un hiyerarşisi	1	7,14
6	Can suyu	1	7,14	12	Su	2	14,28
					Toplam	14	100

Tablo 7 incelendiğinde, dördüncü sınıf düzeyindeki katılımcılar ‘kök değerler ‘ kavramına yönelik 14 adet metafor geliştirmişlerdir. Kök değerlere ilişkin en fazla ‘ağaç kökü’ (f:2) ve ‘su’ (f:2) metaforları geliştirilmiştir.

Tablo 8. Dördüncü sınıf düzeyindeki katılımcıların “kök değerler” kavramına yönelik sahip oldukları metafor kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Temel kaynak oluşturan	Ağaç kökü, Binanın kolonları, Evin yapı taşı	3	4
2	Eksikliğinde oluşum olumsuzluk	Anne sütü, Aşı, Binanın temeli	3	3
3	Yol gösteren, yarar sağlayan	Damar, Güneş, Maslow’ un hiyerarşisi	3	3
4	Olmazsa olmaz olan	DNA, Su	2	2
5	Gereksinim duyulan	Can suyu, Su	2	2

Tablo 8’de de görüldüğü üzere katılımcıların “kök değer” kavramına yönelik geliştirdikleri metaforlar 5 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Bunlar, “temel kaynak oluşturan, eksikliğinde olumsuzluk oluşan, yol gösteren yarar sağlayan, olmazsa olmaz olan ve gereksinim duyulan” kategorileridir.

Kategori 1- Temel Kaynak Oluşturan: Bu kategori altında 3 metafor ve 4 katılımcının ürettiği görülmektedir. Aşağıda katılımcıların “Temel Kaynak Oluşturan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

‘Kök değerler evin yapı taşı gibidir. Çünkü bir evi oluşturan asıl unsur ve ilk olması gereken yapı taşıdır. Bir derste bir konuda öncelikle kök değerlerin verilmesi önemlidir. Kök değerler olmadan değerlerin bir anlamı olmaz.’ (4. Sınıf, 1)

‘Kök değerler ağaç kökü gibidir. Çünkü ağacın yetişmesini, yaşamasını, meyve vermesini, beslenmesini sağlayan en temel kısmı kök kısmıdır. Biz ona ne kadar iyi bakarsak ne kadar önem verirsek kökleri o kadar güçlü olur. Kök değerleri de ne kadar sağlam kazanırsak tüm hayatımız o kadar sağlam temeller üzerine atılmış olur.’

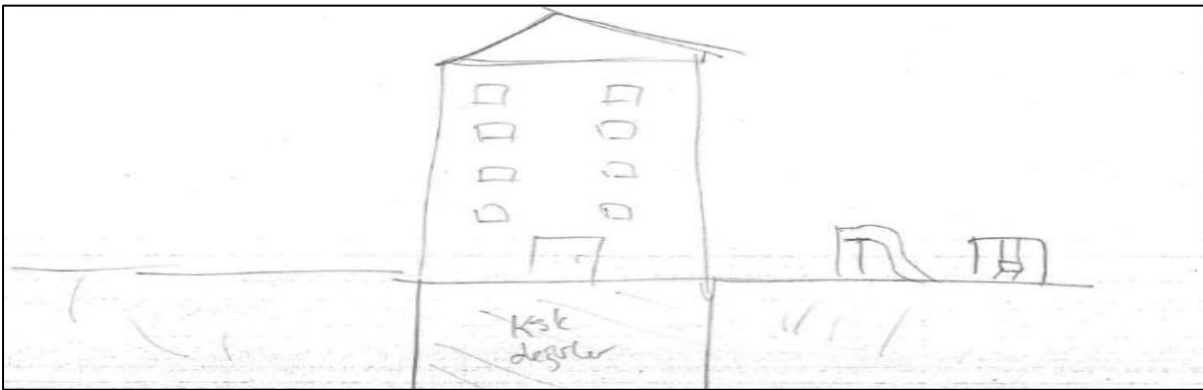
(4. Sınıf, 11)

Görsel 8. (4. Sınıf, 11) kodlu katılımcıya ait resim/karikatür

Kategori 2- Eksikliğinde Olumsuzluk Oluşturan: Bu kategori altında 3 metafor ve 3 katılımcının ürettiği görülmektedir. Aşağıda katılımcıların “Eksikliğinde Olumsuzluk Oluşturan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

‘Kök değerler aşı gibidir. Çünkü nasıl insanlara aşı vurulmazsa hastalanırlar, öğrenciler de kök değerler verilmezse iyi insan olma yolunda eksik kalırlar.’ (4. Sınıf, 12)

‘Kök değerler binanın temelleri gibidir. Çünkü temeli sağlam atılmamış bina en küçük doğal afette yıkılmaya mahkumdur. Çocuklara vereceğimiz kök değerler kazanılmadığı sürece çocuk karşısına çıkan kötü alışkanlıkları daha kolay kazanır.’ (4. Sınıf, 8)

Görsel 9. (4. Sınıf, 8) kodlu katılımcıya ait resim/karikatür

Kategori 3- Yol Gösteren, Yarar Sağlayan: Bu kategori altında 3 metafor ve 3 katılımcının ürettiği görülmektedir. Aşağıda katılımcıların “Yol Gösteren, Yarar Sağlayan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

‘Kök değerler güneş gibidir. Çünkü Güneş nasıl dünyamızı aydınlatıp aydınlıkta yönümüzü bulmamızı sağlıyorsa, kök değerler de iyi bir insan olma yolunda yönümüzü bulmamızı sağlar.’ (4. Sınıf, 13)

‘Kök değerler damar gibidir. Çünkü damarlar insanın kan dolaşımını sağlarken kök değerler de insanın etkin bir vatandaş olmasını sağlar.’ (4. Sınıf, 7)

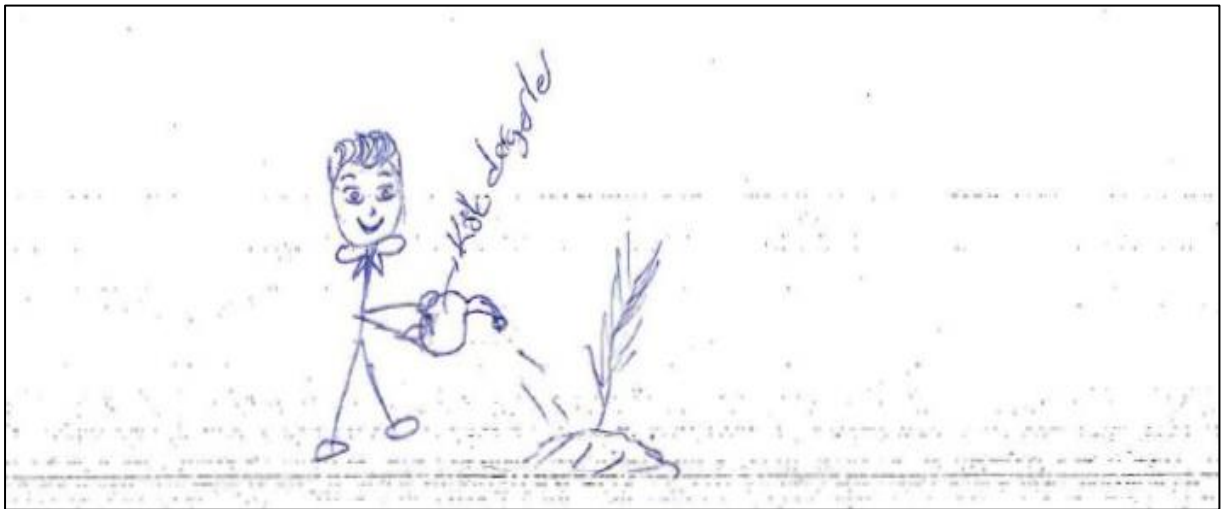
Görsel 10. (4. Sınıf, 7) kodlu katılımcıya ait resim/karikatür

Kategori 4- Olmazsa Olmaz Unsur: Bu kategori altında 2 metafor ve 2 katılımcının ürettiği görülmektedir. Aşağıda katılımcıların “Olmazsa Olmaz Unsur” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

‘Kök değerler DNA gibidir. Çünkü yapının, işleyişin en gerekli parçasıdır.’ (4. Sınıf, 4)

Kategori 5- Gereksinim Duyulan: Bu kategori altında 2 metafor ve 2 katılımcının ürettiği görülmektedir. Aşağıda katılımcıların “Gereksinim Duyulan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

‘Kök değerler su gibidir. Çünkü en temel ihtiyacımızdır. Kök değerler en temelde öğrenilmesi ve öğretilmesi gereken değerlerdir.’ (4. Sınıf, 3)

Görsel 11. (4. Sınıf, 3) kodlu katılımcıya ait resim/karikatür

4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Araştırma sonuçlarına göre öğretmen adaylarından elde edilen toplam 170 metafordan 98 adet geçerli metafor belirlenmiştir. Ayıklanan metaforlar birinci sınıf düzeyinde 6, ikinci sınıf düzeyinde 7, üçüncü sınıf düzeyinde 6 ve dördüncü sınıf düzeyinde 5 ana kategori halinde ele alınmıştır. Tüm sınıf düzeylerinde *'temel oluşturan'* ve *'olmazsa olmaz unsur'* algılamaları yer almaktadır. Bu kategorilerin yanında birinci, üçüncü ve dördüncü sınıf düzeylerinde yüksek temsil gücüne sahip *'eksikliğinde olumsuzluk oluşturan'* kategorisi yer alırken ikinci sınıf düzeyinde ise *'birleştiren'* kategorisi yüksek temsil gücüne sahiptir. Değerlerin yukarıdaki gibi algılanması alanyazında değerler hakkında bilgi veren çalışmalarla (Aydın ve Gürler, 2012; Silah, 2000; Uçar, 2009) örtüşmektedir.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kök değer kavramına ilişkin sahip oldukları metaforlara sınıf düzeyleri göz ardı edilerek bakıldığında daha çok *'ağaç kökü, çınar ağacı, binanın temeli ve su'* gibi metaforlar geliştirdikleri görülmektedir. Geliştirilen metaforlara bağlı olarak oluşturulan kategorilerde ise öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun kök değerleri *'temel oluşturan'*, *'olmazsa olmaz unsur'* ve *'eksikliğinde olumsuzluk oluşturan'* olarak algıladıkları görülmektedir. Bu algılamalar değerlerin yapısından, ona karşı oluşan inanıştan kaynaklanmaktadır. Alan yazında yer alan araştırmalar (Aydın, 2003; Dökmen, 2012) da yukarıdaki durumu destekleyerek değerlerin ne denli önemli olduğunun altını çizmektedir.

Öte yandan birinci ve üçüncü sınıf düzeyindeki katılımcıların kök değerleri *'dayanıklılık ifade eden'* şeklinde algılamaları ve *'bütünlük gerektiren'* kategorisinin de birinci sınıf düzeyinde yer alması, Kılcan (2016) tarafından yapılan çalışmada katılımcıların öğretim programında yer alan değerlerin tümünü bir bütün olarak algılamaları ve bu bütünü oluşturan parçalardaki herhangi bir eksikliğin bütünü bozabilecek nitelikte olacağını düşünmeleriyle örtüşmektedir.

Kök değerleri *'olmazsa olmaz unsur'* olarak algılayan öğretmen adayları her sınıf düzeyinde yer almasına karşın sınıf düzeyi yükseldikçe temsil eden kişi sayısı azalmaktadır. Bu da öğretmen adaylarının eğitim sürecinde kök değerlere olan bağlılıklarının azaldığı ve kök değerlere yönelik inançlarının zayıfladığını şeklinde yorumlanabilir.

Katılımcıların diğer sınıf düzeylerinden farklı olarak üçüncü sınıf düzeyinde kök değerlere yönelik *'bilinmezlik ifade eden'* şeklinde algılarının olması ve bunun *'Van gölü canavarı'* gibi ifade edilmesi ve buna yönelik çizilen görselde *'ikisi de var gibidir ama yoktur'* şeklinde dillendirilmesi kök değerlerin sosyal bilgiler içerisinde bulunup bulunmadığı konusunda katılımcıların tereddüt içinde olduklarının yani ilgili programa tam anlamıyla vakıf olmadıklarının kanıtı sayılabilir.

İkinci sınıfta yer alan katılımcılardan bazılarının kök değerleri *'birleştiren'*, *'olmazsa olmaz unsur'*, *'gereksinim duyulan'* şeklinde olumlu düzeyde algılamalarına karşın *'zorunluluk'* olarak da algılayan katılımcıların varlığı ve bunu *'Kök değerler el öpmek gibidir. Çünkü sevmesek de yapmak mecburiyetinde kalıyoruz.'* şeklinde ifade etmeleri, kök değerlerin bazı katılımcılar tarafından benimsenmediğinin göstergesi olarak kabul edilebilir. Katılımcıların değerleri *'birleştiren'*, *'olmazsa olmaz unsur'*, *'gereksinim duyulan'* şeklinde olumlu olarak algılamaları Avcı'nın (2007) değerleri *"belli bir toprak parçasında hayatını devam ettiren kişilerin dağılmasını engel olan, beraberlik ve bütünlüğü oluşturan kaynaştırıcı yapı"* olarak tanımlamasıyla örtüşmektedir.

Bu sonuçlardan hareketle, sosyal bilgiler eğitimi anabilim dalında öğrenim gören öğretmen adaylarının kök değerler konusunda bilgilendirmeleri sağlanabilir. Bunun yanında, araştırma nitel araştırma temel alınarak gerçekleştirilmiştir. Kök değerlere ilişkin nicel yöntem temel alınarak hem sosyal bilgiler eğitimi hem de diğer anabilim dallarını kapsayacak olan çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Kaynakça

Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademedeki gerçekleştirilme derecesinin değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Aktepe, V. ve Yel, S. (2009). İlköğretim öğretmenlerinin değer yargılarının betimlenmesi: Kırşehir ili örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 3*, 607-622.
- Aladağ, S. (2009). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretiminde değer eğitimi yaklaşımlarının öğrencilerin sorumluluk değerini kazanma düzeyine etkisi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aral, D. (2008). *Milli Eğitim Bakanlığı'nın hazırladığı 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan değerler üzerine bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Avcı, N. (2007). *Toplumsal değerler ve gençlik*. Ankara: Siyasal.
- Aydın, M. (2003). Gençliğin değer algısı: Konya örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi, 1(3)*, 121-144.
- Aydın, M. Z. ve Akyol-Gürler, Ş. (2012). *Okulda değerler eğitimi, yöntemler- teknikler- kaynaklar*. Ankara: Nobel.
- Balcı, F. A. ve Yelken, Y. (2013). İlköğretim Sosyal Bilgiler programında yer alan değerler ve değer eğitimi uygulamaları konusunda öğretmen görüşleri. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 4(1)*, 195-213.
- Doğanay, A. (2007). Değerler eğitimi. C. Öztürk (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi yapılandırmacı bir yaklaşım içinde* (255-286). Ankara: Pegem A.
- Dökmen, Ü. (2012). *Küçük şeyler*. İstanbul: Remzi.
- Güngör, E. (1993). *Değerler psikolojisi*. Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı.
- Halstead, J. M. & Taylor, M. J. (2000). Learning and teaching about values: A review of recent research. *Cambridge Journal of Education, 30(2)*, 169-202.
- Hökelekli, H. (2010). Modern eğitimde yeni bir paradigma: değerler eğitimi. *Eğitim Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi, 6(18)*, 4-9.
- Karakaya, T. (2007). Küreselleşme ve Avrupa birliği sürecinde etik değerlere kritik bir yaklaşım - sorunlar ve çözümler-. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Ş. Arslan ve M. Zengin (Ed.), *Değerler ve eğitimi uluslararası sempozyumu*. İstanbul: DEM, 203-214.
- Kılcan, B. (2013). *Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlere ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kılcan, B. (2016). Öğretmen adaylarının, değerlerin kazandırılmasına yönelik görüşleri ile değerler eğitimine ilişkin algılarında değerler eğitimi dersinin rolü, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9(45)*, 605-618.
- Kurtoğlu, F. S. (2019). Kök değerler açısından Hacı Bektaş Velî'nin eserleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 89*, 55-70.
- Kuşdil, M. E. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk Öğretmenlerinin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi, 15(45)*, 59-76.
- MEB (2018). *Milli eğitim bakanlığı sosyal bilgiler öğretim programı*. Ankara: MEB.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Saban, A. (2009). Öğretmen adaylarının öğrenci kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 7(2)*, 281-326.
- Silah, M. (2000). *Sosyal psikoloji (Davranış bilimi)*. Ankara: Gazi.

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, (TTKB). (2010). 18. Millî Eğitim Şûrası Kararları, Öğretmenin Yetiştirilmesi İstihdamı ve Mesleki Gelişimi komisyonu raporu, http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29170222_18_sura.pdf adresinden edinilmiştir.

Tarhan, N. (2013). *Güzel insan modeli*. İstanbul: Timaş.

Uçar, S. (2009). *Sosyal bilgiler programındaki değerlerle ilgili kazanımlara yönelik öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Yalar, T. (2010). *İlköğretim sosyal bilgiler programında değerler eğitiminin mevcut durumunun belirlenmesi ve öğretmenlere yönelik bir program modülü geliştirme*, Doktora Tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.

Yel, S. ve Aladağ, S. (2015). Sosyal bilgiler öğretimi. M. Safran (Ed.). *Sosyal bilgilerde karakter eğitimi* içinde (s. 151-164). Ankara: Pegem A.

Yeşil, R. ve Aydın, D. (2007). Demokratik değerlerin eğitiminde yöntem ve zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 65-84.